

Лілія Б. Баранник¹, Яна А. Соломка²
**ПОДАТКОВА СОЦІАЛЬНА ПІЛЬГА
ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ
ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ**

У статті розглянуто сутність податкової соціальної пільги в Україні. Здійснено оцінку ефективності використання податкової соціальної пільги в Україні та обґрунтовано доцільність її подальшого застосування. Дано оцінку чинного порядку застосування податкової соціальної пільги у практиці оподаткування доходів фізичних осіб. Визначено особливості соціальних податкових пільг в деяких країнах ЄС. Зазначено, що для цілей регулювання економіки необхідно, щоб соціальні пільги не перетворювалися на необґрунтовані бюджетні витрати. Надані пропозиції щодо усунення негативних тенденцій в регулюванні оподаткування доходів населення та впливу на зростання його добробуту.

Ключові слова: оподаткування фізичних осіб, податкова соціальна пільга, регулювання, податок на доходи фізичних осіб, податкові преференції.

Рис. 2. Таб. 3. Літ. 16.

DOI 10.32752/1993-6788-2019-1-222-173-181

Лилия Б. Баранник, Яна А. Соломка
**НАЛОГОВАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ЛЬГОТА КАК ИНСТРУМЕНТ
РЕГУЛИРОВАНИЯ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ДОХОДОВ
ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ**

В статье рассмотрена сущность налоговой социальной льготы в Украине. Осуществлена оценка эффективности использования налоговой социальной льготы в Украине и обоснована целесообразность дальнейшего применения. Дана оценка действующего порядка применения налоговой социальной льготы в практике налогообложения доходов физических лиц. Определены особенности социальных налоговых льгот в некоторых странах ЕС. Отмечено, что для целей регулирования экономики необходимо, чтобы социальные льготы не превращались в необоснованные бюджетные расходы. Представлены предложения по устранению негативных тенденций в регулировании налогообложения доходов и влияния на рост его благосостояния.

Ключевые слова: налогообложение физических лиц, налоговая социальная льгота, регулирование, налог на доходы физических лиц, налоговые преференции.

Liliia B. Barannyk, Yana A. Solomka
**TAX SOCIAL BENEFIT AS A TOOL FOR REGULATING
THE INCOME OF INDIVIDUALS**

The article deals with the essence of tax social benefits in Ukraine. The assessment of the effectiveness of the use of tax social benefits in Ukraine is carried out and the expediency of further application is justified. An assessment of the current procedure for the application of tax social benefits in the practice of taxation of personal income is given. The features of social tax benefits in some EU countries are determined. It is noted that for the purposes of regulating the economy, it is necessary that social benefits do not turn into unjustified budget expenditures. Proposals to eliminate negative trends in the regulation of income taxation and the impact on the growth of its welfare are presented in the article.

¹ University of Customs and Finance. Dnipro. Ukraine.

² University of Customs and Finance. Dnipro. Ukraine.

Keywords: taxation of individuals, tax social benefits, regulations, personal income tax, tax preferences.

Peer-reviewed, approved and placed: 10.12.2019.

Постановка проблеми. В Україні щороку з підвищенням прожиткового мінімуму відбувається автоматичне збільшення податкової соціальної пільги. Судження відносно доцільності цієї міри в суспільстві діаметрально протилежні, адже фінансова ситуація в країні досить складна. У наукових колах тривають гострі дискусії з цього приводу.

Податки є потужним регулятором соціально-економічних процесів. Одним із основних бюджетоутворюючих податків є податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО), проте в умовах значної диференціації суспільства сплачувати його в рівній мірі можуть далеко не всі громадяни. В оподаткуванні доходів фізичних осіб окрім ставки податку регулюючу функцію виконує й податкова пільга, у даному випадку податкова соціальна пільга (далі – ПСП). Але ж вона виконує й важливу соціальну місію – захищає доходи малозабезпечених громадян від критичного зниження й тим самим протидіє поширенню бідності. Виникає питання, наскільки ж вона ефективна в цій справі?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти оподаткування фізичних осіб досліджують українські вчені й практики В. Безверхий [1], В. Мельник [7], Л. Райнова [12], Т. Чижикова [14], Л. Юрчишена [15] та інші. Проте у роботах цих авторів здебільшого йдеться про ПДФО. У роботі О. Давискиби досліджується регулятивний потенціал індивідуального прибуткового податку в контексті реалізації державної соціальної політики [2]. Логошенко та О. Найденко досліджують регулятивний потенціал ПДФО у контексті соціального захисту населення [9]. У 2006 році вийшла колективна монографія вітчизняних учених, присвячена податковим пільгам [13]. Проте з плином часу державі доводиться вирішувати все нові завдання, серед яких наповнення бюджетів різних рівнів, боротьба з виплатою зарплати в конвертах, соціальна підтримка малозабезпечених верств населення тощо.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. В українській економічній літературі при всій багатоаспектності і важливості дослідження податкових питань, бракує наукових статей, присвячених ПСП. Враховуючи надзвичайну актуальність означеної проблеми, є потреба оцінити сучасну роль ПСП, а отже її ефективність як регулюючого фактору.

Метою дослідження є з'ясування питання про ефективність та доцільність використання ПСП в Україні.

Основні результати дослідження. Надання пільги зазвичай викликано необхідністю стимулювання певних видів діяльності або витрат, зумовлених соціальними факторами. Отже, необхідність пільг є питанням беззаперечним.

Кожен громадянин, який отримує будь-які доходи, є платником ПДФО. Згідно із законодавством, він має сплатити до державної скарбниці 18% свого доходу (22% разом з ЄСВ). Проте, окремим категоріям громадян держава надає право сплачувати менше цього податку, застосовуючи до них ПСП.

Податкова соціальна пільга – це право працівника зменшити суму його місячного оподаткованого доходу у вигляді зарплати, одержуваної від

одного роботодавця. Відповідно до п.п. 1 п. 4 ст. 169 розділу IV Податкового кодексу України (далі – ПКУ), податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата, якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 грн. [11].

Платники податку, які є батьками, в тому числі самотніми, граничний розмір доходу, який дає право на отримання ПСП одному з батьків у випадку та у розмірі, передбачених підпунктом 169.1.2 та «а» і «б» підпункту 169.1.3 пп.169.1 цієї ст., визначається як добуток суми, визначеної в абзаці першому цього підпункту, та відповідної кількості дітей [11].

Загальний розмір ПСП може застосовуватись до будь-якого платника податку і становить 50% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого законом на 1 січня звітного року. У 2018 році граничний дохід для застосування загальної ПСП становив 2470 грн., оскільки розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на 01.01.2018 р. дорівнював 1762 грн. З огляду на ці суми й зважаючи на визначений у Законі України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» розмір мінімальної заробітної плати з 01.01.2018 р. у сумі 3723 грн., переважна більшість найманих працівників не змогла скористатися ПСП. За чинним законодавством вони стали особами з досить захищеним соціальним рівнем. У 2019 р. збільшились розміри МЗП і прожиткового мінімуму для працездатної особи до 4173 грн. і 1853 грн., відповідно. Ще певна частина працюючих автоматично втратила право на ПСП, оскільки гранична сума зарплати, яка дає право на ПСП, стала меншою за офіційно встановлену МЗП (табл. 1).

Таблиця 1. Граничні суми заробітної плати для отримання ПСП протягом 2015-2019 рр., грн., побудовано авторами за даними джерела [10]

Роки	МЗП на 1 січня	ПМ на 1 січня	Гранична сума доходу для отримання ПСП	
			Всі види ПСП, крім дітей	ПСП на дітей
2015	1218	1218	1710	609
2016	1378	1378	1930	689
2017	3200	1600	2240	800
2018	3723	1762	2470	881
2019	4173	1921	2690	960,5

У законодавстві щодо призначення ПСП є деякі незрозумілі й суперечливі моменти. Вона встановлюється у розмірах 100%, 150% та 200% від прожиткового мінімуму для працездатної особи. Проте вже майже 10 років все не набуде чинності норма щодо застосування ПСП у повному обсязі, що є проявом дискримінації фізичних осіб – платників ПДФО. Також відмітимо, що у переліку отримувачів 200% розміру ПСП значаться особи-учасники Другої світової війни. Але цим особам уже більше 80 років й, звісно, що вони не працюють.

Саме ПСП відіграє регулюючу роль в особистому прибутковому оподаткуванні та має забезпечувати додержання принципу соціальної справедливості, тобто соціальної підтримки малозабезпечених платників податків. Застосування ПСП дозволяє регулювати податкове навантаження на малозабезпечені верстви населення, підвищити споживчу платоспроможність й збільшити ту частину доходів, яка йде на заощадження. Водночас постає питання про ефективне використання пільг, оскільки вони порушують принцип однакового підходу до платників податків, сприяють ухиленню від податків, зменшують надходження до бюджету й призводять до значних втрат [5, с. 28-33]. Проаналізуємо динаміку середньої заробітної плати та величини доходу, що дає право на ПСП в Україні (табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка середньої заробітної плати та величини доходу, що дає право на податкову соціальну пільгу в Україні в 2015-2019 рр., побудовано авторами на основі джерел [4, 10]

Показник	2015	2016	2017	2018	2019
Середня заробітна плата, грн.	4207	5187	7105	8867	9223
Величина доходу, що дає право на пільгу, грн.	1710	1930	2240	2470	2690
Темп зростання заробітної плати, %	120,9	123,3	137,0	124,8	104,0
Темпи зростання величини доходу, що має право на пільгу, %	133,6	112,9	116,1	110,3	108,9

За досліджуваній період розмір середньої заробітної плати в кілька разів перевищив розмір доходу, що надає право на застосування ПСП, що вказує на неефективність такого механізму регулювання прибуткового оподаткування та недотримання принципів соціальної справедливості.

Дані табл. 2 підтверджують, що темпи зростання цих показників кожного року знижуються, при тому граничний розмір заробітної плати, який дає право на застосування ПСП, має більш помітний спад у порівнянні з середньорічною заробітною платою. Така тенденція є негативною, оскільки кількість працівників, які мають право на застосування ПСП, є невеликою і з кожним роком зменшується. Отже, роль ПСП як інструменту державного регулювання соціально-економічних процесів у частині протидії поширенню бідності слабшає.

Розрахуємо на основі методики визначення ПСП, на скільки зменшиться дохід після оподаткування у осіб, яким така пільга надається у розмірі 100%, 150% і 200% і визначимо її вплив на платоспроможність фізичних осіб (рис. 1). Згідно рис. 1 видно, що протягом аналізованого періоду відбулися позитивні зміни за рахунок зрівняння величини прожиткового мінімуму і МЗП, але у громадян, які отримують МЗП, після сплати податків, у кінцевому результаті, все одно залишається сума менша за прожитковий мінімум.

азначимо, що в 2019 р. право на пільгу мають працівники, заробітна плата яких менша від розміру МЗП. Оскільки виплачувати зарплату, меншу за мінімальну при умові відпрацьованої норми часу, законодавство забороняє, застосовувати ПСП на практиці можна до заробітної плати працівників, які

працюють на умовах неповного робочого часу (як основних, так і сумісників, які можуть обрати місце її отримання); не відпрацювали повний місяць; мають двох або більше дітей до 18-ти років.

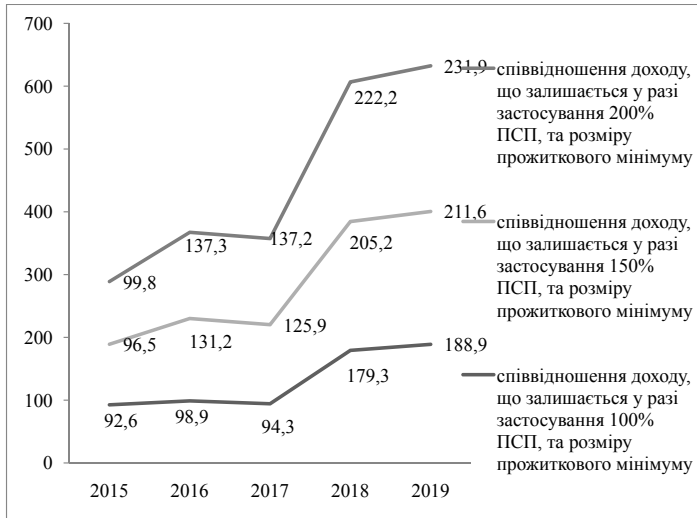

Рис. 1. Співвідношення сум доходів, що залишаються у разі застосування ПСП, та прожиткового мінімуму громадян в Україні в 2015-2019 рр., % узагальнено авторами на основі джерела [10]

На рис. 2 показана динаміка частки громадян, які отримували ПСП, у кількості населення працездатного віку та в середньообліковій кількості штатних працівників України. Зазначимо, що основною причиною такої немалої кількості отримувачів ПСП можна вважати недекларування реально виплачуваних заробітних плат і масову виплату зарплат в «конвертах» з метою зниження навантаження на фонд оплати праці.

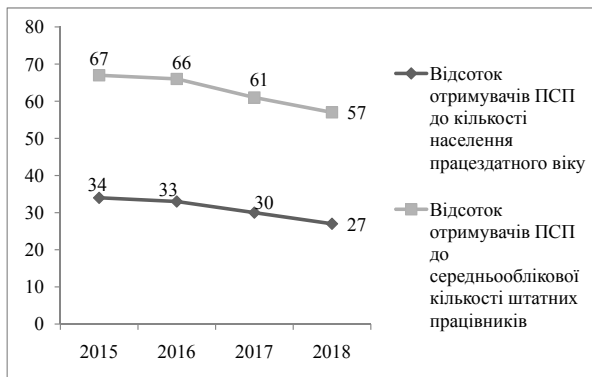

Рис. 2. Частка громадян, які отримували ПСП, в загальній кількості населення працездатного віку та в середньообліковій кількості штатних працівників України протягом 2015-2018 рр., % узагальнено авторами на основі джерела [4]

Отже, держава знизила втрати бюджету по ПДФО від ПСП. Проте дана економія не є суттєвою, а по-декуди й соціально несправедливою. Намагаючись обмежити кількість випадків шахрайства при отриманні ПСП, держава разом з тим скоротила й кількість тих працівників, які дійсно її потребували.

У практиці справляння ПДФО можна виділити переваги та недоліки існуючих інструментів податкового регулювання, які впливають на соціальний захист населення (табл. 3).

Таблиця 3. Переваги та недоліки податкового регулювання у рамках ПДФО, які впливають на соціальний захист населення, побудовано авторами за даними джерела [5, с. 28-33]

Переваги	Недоліки
Виникнення права на включення до складу податкової знижки суми витрат платника податку на сплату видатків на будівництво (придбання) доступного житла, у тому числі на погашення пільгового іпотечного житлового кредиту	Застосування ПСП не у повному обсязі (50%, 75% та 100%)
Зменшення кількості дітей (для особи, яка може претендувати на ПСП)	Обмеження прав студентів бюджетної форми навчання щодо застосування ПСП
Залежність суми ПСП для вдів та вдівців від кількості дітей	Податкова знижка на освіту не стосується витрат фізичних осіб на навчання в аспірантурі та докторантурі
Віднесення до категорії осіб, які мають право на ПСП у розмірі 75% осіб, які є учасником бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни	Відсутність чіткого переліку документів, які підтверджують право на податкову знижку за кожним окремим видом витрат
Включення до категорії осіб, які мають право на ПСП у розмірі 100%, інвалідів I та II груп із числа учасників бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни	Незвільнення від оподаткування осіб, які є учасниками бойових дій під час Другої світової війни

Отже, ПСП, як преференційний інструмент у системі оподаткування доходів фізичних осіб, не виконує належним чином покладену на нього функцію підвищення платоспроможності громадян у сегменті незаможних верств населення. Це зумовлено, насамперед, загальним хибним підходом до встановлення основного критерію – прив'язки ПСП до офіційного розміру прожиткового мінімуму, який є значно менший за розміром фактичної величини цього показника, а також до визначення граничного розміру доходу платника податку, який дає право на користування ПСП – цього ж офіційного розміру прожиткового мінімуму, збільшеного всього на 40%.

Загальний кінцевий результат від використання чинного порядку застосування ПСП проявляється у формуванні стійкого тренду скорочення кількості користувачів цією пільгою, зменшенні її регулятивного ефекту загалом. Використання зазначеного преференційного інструменту, з огляду на його низьку дієвість, в наявному вигляді в новій моделі системи

оподаткування доходів фізичних осіб є недоцільною. Перспективним у цьому випадку вбачається перехід до застосування неоподатковуваного мінімуму з прив'язкою до реального розміру прожиткового мінімуму для всіх категорій платників податку з оподаткуванням доходів останніх на основі оподаткування сукупних доходів сім'ї.

Заробітна плата становить більшу частину доходів домогосподарств, а інколи є єдиним джерелом доходу. Застосування в Україні пропорційних ставок ПДФО обумовлює соціальну несправедливість, яка проявляється в сплаті податків різними соціальними групами населення в рівних частках від доходів, незалежно від їх сум.

Розвиток вітчизняної податкової системи має відбуватися в тому числі з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду. Вивчення податкової практики розвинених країн дає підставу стверджувати, що у них встановлюються преференції, що покликані враховувати інтереси різних груп платників податків. У багатьох країнах пільги надаються підприємствам, які приймають на роботу інвалідів. Використовуються також пільги соціального характеру (наприклад, на відрахування в благодійні фонди). У Німеччині окремим категоріям громадян (сліпим найманим робітникам, інвалідам) надаються додаткові податкові пільги, які мають фіксований розмір або які обмежені певною верхньою межею. Також у цій країні передбачені податкові пільги для дітей, пільги з надзвичайних обставин, таких як хвороба, нещасний випадок [16]. В Іспанії соціальні податкові пільги по різних особистим і сімейним обставинам надаються, в основному, у вигляді відрахувань з оподатковуваного доходу. Такі пільги доступні тільки для платників податків-резидентів [13, с. 320].

У зарубіжних країнах «прибуткове оподаткування фізичних осіб демонструє прагнення країн до соціальної справедливості оподаткування доходів фізичних осіб, що виражається в застосуванні численних податкових інструментів: використання сімейного принципу оподаткування, надання різних преференцій, значної кількості відрахувань, застосування механізму індексації пільг, введення прогресивної шкали оподаткування» [6, с. 133].

Інакше кажучи, зарубіжні системи оподаткування спрямовані на формування кінцевого доходу домогосподарств таким чином, щоб кожна фізична особа мала після оподаткування дохід, достатній для фінансування всіх необхідних витрат на задоволення своїх потреб.

Нині, в умовах суттєвого браку коштів, українська влада веде пошуки додаткових джерел наповнення бюджету. Для того, щоб уникнути збільшення податкового навантаження, податківці звертаються до альтернативних аспектів фіскальної політики, наприклад, покращення податкового адміністрування, під яким слід розуміти скорочення податкових пільг та їх отримувачів.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що в Україні система податкових пільг відповідає висунутим вимогам лише частково: мета встановлення податкових привілеїв не підкріплена умовами і обмеженнями, закріпленими в податковому законодавстві, а оцінка ефективності податкових пільг присутня епізодично. ПСП як соціальний інструмент у системі оподаткування доходів фізичних осіб, не виконує своєї функції – підвищення платоспроможності громадян. Це зв'язано з неправильним підходом до її застосування, а саме

прив'язки її до офіційного показника прожиткового мінімуму, який є значно меншим за реальний в Україні та некоректного визначення граничного розміру доходу працівника-платника податку, який дає право скористатися ПСП. У кінцевому результаті в Україні, не зважаючи на малі доходи працівників та неадекватні підходи до визначення суми прожиткового мінімуму, кількість платників податків, які б мали змогу скористатися правом застосування ПСП критично мала.

З метою раціонального обґрунтованого стягнення ПДФО, підвищення стимулюючої та регулюючої ролі пільг необхідно:

- запровадити розмір неоподатковуваних доходів для всіх категорій платників на рівні не менше прожиткового мінімуму;
- враховуючи зарубіжний досвід, та з метою забезпечення прожиткового рівня для всіх членів сімей, доцільно розглянути та запровадити можливість оподаткування сімейного доходу;
- доповнити принципи, на яких базується податкове законодавство, принципом безумовної гарантії прожиткового мінімуму при оподаткуванні – недопустимість оподаткування, за яким знижується прожитковий мінімум.

1. Безверхий К. Адміністрування ПДФО у 2016 році: новаші законодавства. Бухгалтерський облік і аудит. №12. 2015. С. 26-35.

2. Давыскиба Е.В. Регулятивный потенциал индивидуального подоходного налога в контексте реализации государственной социальной политики. Бизнес Информ. 2010. № 5(1). С. 130-132.

3. Дроздовська О.С., Райнова Л.Б. Щодо запровадження оподаткування спадщини та подарунків в Україні. Фінанси України. 2006. №10 (131). С. 40-48

4. Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf> (дата звернення: 19.11.2019).

5. Лютий І., Осецька Д. Соціальні пріоритети фіскальної політики в посткризовий період. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. № 1 (154). С. 28–33.

6. Малкова Ю.В. Налоговый инструментариий обеспечения социальной поддержки граждан: опыт зарубежных стран. Экономика. Налоги. Право. 2016. № 1. С.126-134. URL: <http://elib.fa.ru/art2016/bv384.pdf>

7. Мельник В. Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб в Україні: можливості зростання. Фінанси України. 2007. № 12. С. 38-48.

8. Мельник І. Зарубіжний досвід щодо оподаткування доходів фізичних осіб. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf> (дата звернення: 05.11.2019).

9. Найденко О.Є., Логошенко В.О. Вплив регулятивного потенціалу податку на доходи фізичних осіб на соціальний захист населення. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2016. Вип. 16 (2). С. 121-125.

10. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua>

11. Податковий кодекс України: Кодекс України №2755-VI від 02.12.2010 р. Дата оновлення: 01.03.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

12. Райнова Л.Б. Особливості застосування податкової соціальної пільги в Україні. Інтеграційні процеси та розвиток фінансової системи України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 29-30 листоп. 2006 р.). Харків: ФОП Лібуркіна Л.М., 2006. С. 42-45.

13. Соколовська А.М., Єфименко Т.І., Луніна І.О. та ін. Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду. За заг. ред. А.М. Соколовської. К.: НДФІ. 2006. 320 с.

14. Чижикова Т.В. Податок на доходи фізичних осіб: наукові постулати та практичні аспекти функціонування. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 6. Ч.5. 2014. С. 103-106.

15. Юрчишена Л. Податок на доходи фізичних осіб: механізм стягнення та джерело доходу бюджету. URL: <http://jfub.donnu.edu.ua/article/viewFile/2855/2894>

16. Germany Rate of tax on personal income. URL: <https://tradingeconomics> (дата звернення: 11.11.2019).

1. Bezverkhyy K. Administruvannia PDFO u 2016 rotsi: novatsii zakonodavstva. Bukhhalterskyi oblik i audyt. №12. 2015. S. 26-35.
2. Daviskyba E.V. Rehuliatyvnoi potentsyal yndyvdualnogo podokhodnoho naloha v kontekste realizatsyy hosudarstvennoi sotsyalnoi polityky. Byznes Ynform. 2010. № 5(1). S. 130-132.
3. Drozdovska O.S., Rainova L.B. Shchodo zaprovadzhennia opodatkovannia spadshchyny ta podarunkiv v Ukraini. Finansy Ukrainy. 2006. №10 (131). S. 40-48
4. Zvit Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy za 2018 rik. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf> (data zvernennia: 19.11.2019).
5. Liutyi I., Osetska D. Sotsialni priorityety fiskalnoi polityky v postkryzovyi period. Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. 2014. № 1 (154). S. 28–33.
6. Malkova Yu.V. Nalohovii ynstrumentary obespechenia sotsyalnoi podderzhky hrazhdan: opit zarubezhnykh stran. Ekonomyka. Nalohy. Pravo. 2016. № 1. S.126-134. URL:<http://elib.fa.ru/art2016/bv384.pdf>
7. Melnyk V. Fiskalna efektyvnist podatku z dokhodiv fizychnykh osib v Ukraini: mozhlyvosti zrostannia. Finansy Ukrainy. 2007.№ 12. S. 38-48.
8. Melnyk I. Zarubizhnyi dosvid shchodo opodatkovannia dokhodiv fizychnykh osib. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf> (data zvernennia: 05.11.2019).
9. Naidenko O.Ie., Lohoshenko V.O. Vplyv rehuliatyvnoho potentsialu podatku na dokhody fizychnykh osib na sotsialnyi zakhyst naselennia. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky. 2016. Vyp. 16 (2). S. 121-125.
10. Ofitsiyni sait Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy. URL: <http://sfs.gov.ua>
11. Podatkovi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy №2755-VI vid 02.12.2010 r. Data onovlennia: 01.03.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
12. Rainova L.B. Osoblyvosti zastosuvannia podatkovoi sotsialnoi pilhy v Ukraini. Intehratsiini protsesy ta rozvytok finansovoi systemy Ukrainy: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 29–30 lystop. 2006 r.). Kharkiv: FOP Liburkina L.M., 2006. S. 42–45.
13. Sokolovska A.M., Yefymenko T.I., Lunina I.O. ta in. Systema podatkovykh pilh v Ukraini u konteksti yevropeiskoho dosvidu. Za zah. red. A.M. Sokolovskoi. K.: NDFI. 2006. 320 s.
14. Chyzykova T.V. Podatok na dokhody fizychnykh osib: naukovi postulaty ta praktychni aspekty funktsionuvannia. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Vypusk 6. Ch.5. 2014. S. 103-106.
15. Iurchyshena L. Podatok na dokhody fizychnykh osib: mekhanizm stiahnennia ta dzherelo dokhodu biudzhetu. URL: <http://jfub.donnu.edu.ua/article/viewFile/2855/2894>
16. Germany Rate of tax on personal income. URL: <https://tradingeconomics> (data zvernennia: 11.11.2019).